

VIĻŅA ZARIŅA PĒDĒJAIS VEIKUMS

Izmantoti fragmenti no Leo Dribina runas

Viļņa Zariņa grāmatas atvēršanā 2016. g. 4. februārī

Vilnis Zariņš

Nacionālsociālisma ideoloģija un tās izpausmes Latvijā

Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2016. 265 lpp.

Gada sākumā Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts izdeva ilggadējā vadošā pētnieka, Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekļa Viļņa Zariņa (1930–2014) grāmatu “Nacionālsociālisma ideoloģija un tās izpausmes Latvijā”. Ar šo grāmatu ievērojami papildinājies mūsu devums ideju vēstures pētniecībā. Tagad Latvija ir to Eiropas valstu vidū, kurās nācis klajā zinātnisks kapitāls darbs par totalitārisma ideoloģijas izcelsmi un izpausmēm 20. gadsimtā. Šie darbi atklāj skaudro patiesību par necilvēcisko režīmu izveidi un to ideoloģisko bāzi, no kuras nāca masveidīgās politiskās noziedzības. Ja Viļņa Zariņa mūžs būtu pagarināts, iespējams, viņš uzrakstītu arī grāmatu par bolševistiskā totalitārisma ideoloģiju. Cerēsim, ka to rakstīs mūsu jaunie zinātnieki.

Jāteic, ka šis Viļņa Zariņa grāmatas iznākšana daudziem sagādāja pārsteigumu. Viņu zināja un atcerējās kā studentu iemīļotu filozofijas pasniedzēju Latvijas Universitātē, kā personu, kas iepazīstināja Latviju ar Francijas filozofijas vērtībām, pārtulkoja latviešu valodā vairāku izcilu franču filozofu grāmatas. Tas pavēra plašāku logu uz eiropisko uzskatu vēsturi. Daudzi jo daudzi Vilni Zariņā saskatīja galvenokārt kaismīgu latviešu nacionālistu, Rīgas domes deputātu, bezkompromisa publicistu. Bet viņa pēdējā grāmatā atklāja, ka savas zinātniskās biogrāfijas daudzus gadus (manuprāt, turpat 20 gadus) Viļņa Zariņa galvenās izvēles uzdevums bija — Vācijas nacisma teorijas un “prakses” izpēte un atmaskošana, parādot arī šis melni brūnās sērgas ielaušanos Latvijā. Mūsu priekšā

nostājās it kā cits, mazpazīstams, bet ar varenu domspēku apveltīts cilvēks.

Man daudzus gadus nācies strādāt kopā ar Vilni vienā darbavietā. Viņš visu laiku kaut ko dziļi domāja un pārdomāja. Viņa īsie teikumi vienmēr bija saturiski bagāti un lika ieklausīties. Klāt nāca arī Zariņa nepārspējamais humors, ironija, ko viņš laikam aizņēmiem no franču domātājiem. Viņš nebija fanātiķis un viņa nacionālisms nekad nenoslīdēja līdz ekstrēmām domu padibenēm. Daudzos politikas jautājumos mums bija dažādi priekšstati. Bet ne viņš, ne es — nekad neesam viens otram to pārmetuši. Lai Dievs dod visiem tādas kolēģu attiecības, kādas bija mūsu institūtā ap Zariņu un, pateicoties viņam. Bija gadījumi, kad viņš par dzīvi Latvijā izsacījās ļoti atklāti, acimredzot paļaujoties uz kolēģu godaprātu.

Tagad, kad Vilnis ir aizsaulē, varu atļauties vienu otru viņa vaļsirdības gadījumu publicēt. Piemēram, pēc Zariņa iestāšanās partijā "Tēvzemei un brīvībai" nejauši satiekamies institūta gaitenī. Viņš pietur mani aiz rokas un saka: "Es tajā iestājos, cerot viņus ietekmēt, atturot no pārmērīgas radikalizēšanās, padarīt viņus eiropēiskākus, demokrātiskākus." Otrs gadījums, kad abi darbojāmies pirmās Integrācijas koncepcijas tekstu sagatavošanas komisijā 1998. gadā. Es jautāju — kādēļ viņš ir tik mazrunīgs, kādēļ nepiedalās mūsu strīdos? Viņš atbild: "Mana partija prasa, lai es uzmanīgi klausos, bet pats nepiedalos, sarunā man labāk — klusēt..."

Viļņa Zariņa morālo dižumu pierāda viņa attieksme pret savu zinātnieka dzīvi. Tās pē-

dējos gados, atskatoties uz paveikto, viņš saprata, ka ir parādnieks, jo nav līdz galam īstenojis jaunības dienu lielo ieceri — radīt grāmatu par vācu nacismu. Viņa 1971. gada zinātņu kandidāta disertācija, kura 1992. gadā tika novērtēta ar filozofijas doktora grādu, atkal tika pārlikta no grāmatu skapja uz rakstāmgaldu un rūpīgi pārveidota, ņemot vērā, ka lasītāju sabiedrība prasa brīvāku, vaļsirdīgāku tekstu. Ievērojami tika papildinātas lappuses par nacistu teroru Latvijā, par holokaustu, bet daudzas nodaļas nemaz nevajadzēja pārstrādāt. Autors savu rakstījumu bija balstījis tieši uz pirmavotiem, uz pašu nacistu ideologu sacerējumiem, uz Ādolfa Hitlera, Alfrēda Rozenberga, Hansa Gintera (saukta *Rassen-Günther*) runām un rakstījumiem, uz nacionālsociālistiskās partijas dokumentiem. Šodien grāmatu galvenās atsaucēs bieži pārsvarā ir citu komentētāju plašie publicējumi par tēmu, turklāt tulkoti un pārtulkoti. Vilnis Zariņš visu lasīja oriģinālā, t. i., vācu valodā un Vācijā izdotus darbus. Tādēļ viņa teksts saglabā pirmatnējās domas visā to baisumā — neko neatņemot un nepārveidojot.

Pērn, man esot Berlīnē, Tehniskās universitātes bibliotēkā, ieskatījos pēdējo gadu grāmatās par nacismu. Un gandarīts konstatēju: Viļņa Zariņa grāmata labi iederas mūsdienu zinātniskajā literatūrā. Tā iet kopsolī ar Eiropas demokrātisko valstu zinātnieku skatījumu un vērtējumu par nacionālsociālisma būtību un vēsturi.

Leo Dribins
fsi@lza.lv